

Ψηφιακές Βιβλιοθήκες και Πνευματικά Δικαιώματα

Άννα Φράγκου
Βιβλιοθήκη & Κέντρο Πληροφόρησης
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Ψηφιακές Βιβλιοθήκες

The digital libraries initiative aims at enabling all Europeans to access Europe's collective memory and use it for education, work, leisure and creativity. The efforts in this area will **contribute to Europe's competitiveness** and will **support European Union action in the field of culture**:

- The **online presence of material** from different cultures and in different languages will make it easier for citizens to **appreciate** their own **cultural heritage** as well as the heritage of other European countries...
- Beyond its **fundamental cultural value**, cultural material is an important resource for **new added value services**. The measures recommended will contribute to **enhancing growth** in related high value-added sectors such as tourism, education and media...

[Commission recommendation on digitisation and online accessibility of cultural material – 2005]

Τι κάνουν οι Βιβλιοθήκες

- Συγκεντρώνουν, οργανώνουν και διαθέτουν υλικό.
- Προσφέρουν υπηρεσίες πληροφόρησης.
- Διατηρούν τις πηγές.
- Υποστηρίζουν την εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση.
- Προσφέρουν πρόσβαση σε πληθώρα πηγών.
- Προσφέρουν υπηρεσίες από απόσταση.
- Παράγουν πληροφορία.

Μέσα υλοποίησης του έργου των Βιβλιοθηκών

- Δυνατότητα πρόσβασης στην πληροφορία και τη γνώση.
- Δυνατότητα αναπαραγωγής (αναλογικής ή ψηφιακής) για ιδιωτική μελέτη, εκπαίδευση ή έρευνα.
- Δυνατότητα διακίνησης του υλικού.
- Δυνατότητα προσαρμογής των υπηρεσιών σε ειδικές ανάγκες.
- *Χωρίς οικονομική επιβάρυνση των χρηστών.*
- *Χωρίς οικονομικό όφελος των βιβλιοθηκών.*

Βιβλιοθήκες & Πνευματικά Δικαιώματα

- Υποστηρικτές των πνευματικών δικαιωμάτων.
 - Επιβράβευση του έργου των δημιουργών.
 - Προστασία από αθέμιτη εκμετάλλευση.
- Προβάλλουν τα πνευματικά δικαιώματα και προωθούν το σεβασμό σε αυτά.
- Ανάγκη ισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων των δημιουργών και των χρηστών για πρόσβαση στην πληροφορία, τη μάθηση και τη γνώση.
 - Χρήση των εξαιρέσεων και περιορισμών σε συνδυασμό με ικανοποιητική προστασία των δικαιωμάτων.

Ελληνική Νομοθεσία για τα Πνευματικά Δικαιώματα: ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ

Ελληνική Νομοθεσία:

- **Αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση:** μόνο για ιδιωτική χρήση εκείνου που κάνει την αναπαραγωγή.
 - Έκταση αναπαραγωγής.
 - Χρήση τεχνικών μέσων: ποσοστιαία εύλογη αμοιβή κατά την εισαγωγή, διάθεση ή πώληση τεχνικών μέσων + εύλογη αμοιβή του δημιουργού.
 - ΟΣΔΕΛ: 1,5 εκ. € (5/2005-4/2006) από το 4%.
 - Ψηφιοποίηση;
- **Αναπαραγωγή για διδασκαλία:** άρθρα (από εφημερίδες και περιοδικά), σύντομα αποσπάσματα ή τμήματα, εφόσον γίνεται αποκλειστικά για τη διδασκαλία ή τις εξετάσεις σε εκπαιδευτικό ίδρυμα.
 - Course packs / e-reserves, εξ αποστάσεως εκπαίδευση;

Ελληνική Νομοθεσία για τα Πνευματικά Δικαιώματα: ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ (2)

Ελληνική Νομοθεσία...:

- **Αναπαραγωγή από Βιβλιοθήκες και Αρχεία:** αναπαραγωγή ενός πρόσθετου αντίτυπου από μη κερδοσκοπικές Βιβλιοθήκες ή Αρχεία, που έχουν αντίτυπο του έργου στη μόνιμη συλλογή τους, προκειμένου να διατηρήσουν το αντίτυπο αυτό ή να το μεταβιβάσουν σε άλλη, μη κερδοσκοπική, Βιβλιοθήκη ή Αρχείο, εφόσον είναι αδύνατη η προμήθεια από την αγορά.
 - Ψηφιοποίηση για διατήρηση;
- **Αναπαραγωγή προς όφελος τυφλών και κωφαλάλων:** για χρήσεις που συνδέονται άμεσα με την αναπηρία και δεν έχουν εμπορικό χαρακτήρα (Ν 3057/2002, άρ. 81).
 - Στο βαθμό που απαιτείται λόγω της συγκεκριμένης αναπηρίας.
 - Απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού για εφαρμογή της ρύθμισης σε άλλες κατηγορίες προσώπων με αναπηρίες.
 - ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΟΙΚ/98546 (ΦΕΚ Β' 2065/2007)

Ευρωπαϊκή Νομοθεσία για τα Πνευματικά Δικαιώματα: ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ

Ευρωπαϊκή Οδηγία 2001/29, Άρθρο 5:

- Παρ. 2, στ. γ): γενικές πράξεις αναπαραγωγής που πραγματοποιούνται από προσιτές στο κοινό **Βιβλιοθήκες, εκπαιδευτικά ιδρύματα ή Μουσεία, ή από Αρχεία** που δεν αποσκοπούν, άμεσα ή έμμεσα, σε κανένα οικονομικό ή εμπορικό όφελος.
- Παράγρ. 3, στ. ιδ): χρήση με παρουσίαση ή διάθεση, με σκοπό την έρευνα ή την ιδιωτική μελέτη, σε μέλη του κοινού **μέσω εξειδικευμένων τερματικών στους χώρους των ιδρυμάτων** που αναφέρονται στην παράγρ. 2, στ. γ), έργων και άλλου προστατευόμενου αντικειμένου που δεν υπόκεινται σε όρους αγοράς ή αδείας και **τα οποία περιέρχονται στις συλλογές τους.**
- Παράγρ. 3, στ. β): χρήσεις προς **όφελος προσώπων με ειδικές ανάγκες**, οι οποίες συνδέονται άμεσα με την αναπηρία και δεν έχουν εμπορικό χαρακτήρα, στο βαθμό που απαιτείται λόγω της συγκεκριμένης αναπηρίας.

Αμερικανική Νομοθεσία για τα Πνευματικά Δικαιώματα: ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ

Αμερικανική νομοθεσία:

- **US Copyright Act, Title 17, Chapter 1, Section 107**
 - Χρήση για μη κερδοσκοπικούς λόγους και για εκπαιδευτικούς λόγους γενικά θεωρείται ως *fair use*.
 - Διανομή πολλαπλών αντιτύπων από καθηγητές (classroom guidelines).
- **US TEACH Act**
 - Εφαρμογή αναπαραγωγής και ψηφιοποίησης στις αναμεταδόσεις για υποστήριξη της εκπαίδευσης από απόσταση.

Νομοθεσία για τα Πνευματικά Δικαιώματα: ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

- **Ελληνική νομοθεσία:**

- Σκοπός: εμποδίζουν ή περιορίζουν πράξεις που δεν έχουν επιτραπεί από το δικαιούχο.
- Απαγόρευση εξουδετέρωσης τεχνολογικών μέτρων.

- **Εμπειρία:**

- Αναποτελεσματικά για αντιμετώπιση εκτεταμένων ενεργειών πλαστογράφησης και πειρατείας.
- Περιοριστικά για μεμονωμένους χρήστες.
- Προβλήματα στη χρήση από ΑμεΑ.

- **Προβλήματα:**

- Αδυναμία διαχωρισμού μεταξύ νόμιμης και παράνομης χρήσης.
- Ξεπερασμένα τεχνολογικά μέσα αποτελούν εμπόδιο για τη συντήρηση του υλικού από Βιβλιοθήκες.
- Ξεπερασμένα τεχνολογικά μέσα θα συνεχίσουν να διατηρούν κλειδωμένα τα έργα μετά το πέρας της διάρκειας προστασίας.

Νομοθεσία για τα Πνευματικά Δικαιώματα: ΚΥΡΩΣΕΙΣ

Ελληνική Νομοθεσία:

- Κατάσχεση.
- Ασφαλιστικά μέτρα κατά των **διαμεσολαβητών** (εφόσον οι υπηρεσίες τους οδηγούν στην προσβολή του δικαιώματος).
- Αστικές κυρώσεις (αποζημίωση και ικανοποίηση ηθικής βλάβης).
- Ποινικές κυρώσεις (φυλάκιση).

US Copyright Act, Title 17, Chapter 1, Section 108

- Προστασία Βιβλιοθηκών από υπευθυνότητα για μη ελεγχόμενες πράξεις αναπαραγωγής.

Νομοθεσία για τα Πνευματικά Δικαιώματα: ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

- **Ελληνική Νομοθεσία:** Διάρκεια ζωής του δημιουργού + 70 χρόνια.
- **Διεθνείς συνθήκες:**
 - **Συνθήκη της Βέρνης:** διάρκεια ζωής του δημιουργού + 50 χρόνια με δυνατότητα χρονικής επέκτασης.
 - **Συνθήκη TRIPS:** διάρκεια ζωής του δημιουργού + 50 χρόνια κατ' ελάχιστον.
 - **Ευρωπαϊκή Οδηγία 1993/98:** διάρκεια ζωής του δημιουργού + 70 χρόνια.
 - **Η.Π.Α.:** διάρκεια ζωής του δημιουργού + 70 χρόνια
 - 95 για έργα προς μίσθωση "Mickey Mouse Protection Act".
 - **Ε.Ε. ηχογραφήσεις:** επέκταση στα 95 χρόνια. *[New]*
 - **Απαίτηση εναρμόνισης** σε κάθε διακρατική εμπορική συμφωνία.

Νομοθεσία για τα Πνευματικά Δικαιώματα: ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ (2)

● ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ:

- Συρρίκνωση του δημόσιου τομέα.
- Απουσία «ελεύθερων» πηγών έμπνευσης για νέες δημιουργίες.
- **Αδυναμία Βιβλιοθηκών για προσφορά πρόσβασης σε «ελεύθερα έργα».**
- Επιπλέον κόστος (οικονομικό και εργατικό) για τις Βιβλιοθήκες.

Διεθνείς Τάσεις

- **Ατζέντα Ανάπτυξης για τον Παγκόσμιο Οργανισμό Διανοητικής Ιδιοκτησίας (WIPO)**
 - Geneva Declaration on the Future of WIPO (Σεπτέμβριος 2004)
 - Περιορισμοί στους νόμους ευρεσιτεχνιών και πνευματικής ιδιοκτησίας για προώθηση της ανάπτυξης και της καινοτομίας.
 - Ισορροπία μεταξύ πνευματικής ιδιοκτησίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων-δικαιωμάτων καταναλωτών.
 - IFLA position on the Geneva Declaration: ανισορροπία στις νομοθεσίες πνευματικών δικαιωμάτων, μονοπώλιο στην πληροφόρηση, διεύρυνση του ψηφιακού χάσματος.
 - Επαναφορά του στόχου του ΠΟΔΙ (WIPO) στην προώθηση της πνευματικής δημιουργίας και όχι της πνευματικής ιδιοκτησίας
 - Διοικητική αναδιάρθρωση.
 - Ευρύτερη συμμετοχή κοινωνικών ομάδων στις αποφάσεις και τις διαβουλεύσεις.
 - Αξιολόγηση των ενεργειών του ως προς τις επιπτώσεις στην ανάπτυξη.
 - Υιοθέτηση «Συνθήκης για την Πρόσβαση στη Γνώση και την Τεχνολογία».

Διεθνείς Τάσεις (2)

- **EBLIDA Position Paper on International Trade Agreements (Σεπτέμβριος 2005)**
 - Ενίσχυση των Βιβλιοθηκών απέναντι στους εμπορικούς διαθέτες πληροφοριών.
 - Ενίσχυση του «δημόσιου» χαρακτήρα των Βιβλιοθηκών.
 - Αναγνώριση των εξαιρέσεων ως κύριου μέσου απρόσκοπτης ροής της πληροφορίας για εκπαιδευτικούς, κοινωνικούς και δημοκρατικούς σκοπούς.
 - Εμπορευματοποίηση των πνευματικών δικαιωμάτων.

Διεθνείς Τάσεις (3)

● OPEN ACCESS movement

- Η online διάθεση κυρίως **επιστημονικού ψηφιακού περιεχομένου**, πλήρως ή σε μεγάλο βαθμό ελεύθερη από περιορισμούς πνευματικών δικαιωμάτων και αδειών χρήσης.
- Budapest Open Access Initiative (2002), Bethesda Statement on Open Access Publishing (2003), Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities (2003).
- Open access journals.
- Open content licenses (Creative Commons).
- Ιδρυματικά ή Θεματικά Καταθετήρια/Αποθετήρια (Institutional Repositories, Open Archives).
- **Μη επιστημονικό υλικό;**

Διεθνείς Τάσεις (4)

- **i2010: digital libraries** (πορίσματα δημόσιας διαβούλευσης, Σεπτέμβριος 2005 – Ιανουάριος 2006):
 - Αλλαγή στο υφιστάμενο σύστημα πνευματικών δικαιωμάτων για αποτελεσματική ψηφιοποίηση και ψηφιακή συντήρηση.
 - Εισαγωγή της έννοιας του fair use στην ευρωπαϊκή νομοθεσία.
 - Πρόβλεψη για ευρετηριασμό και διατήρηση του ψηφιακού υλικού.
 - Μείωση της διάρκειας της προστασίας.
 - Δικαίωμα στις Βιβλιοθήκες για αναπαραγωγή, ψηφιοποίηση και ευρετηριασμό των συλλογών τους.
 - Απουσία εναρμόνισης στις εξαιρέσεις και τους περιορισμούς των δικαιωμάτων των δημιουργών.